

UGYANAZ A LÉLEK

A magyar közvéleményben, amint a sajtóközleményekből megállapíthattuk, lelkes elismerést keltett az a hír, hogy a kolozsvári unitárius kollégium levante-diákjai, minden hivatalos felhívást megelőzve, önkéntes katonai szolgálatra jelentkeztek. Példájukra ma már országszerte folyik a levante-diákok önkéntes jelentkezése a honvédség sorozó bizottságai előtt.

Az én szívemet büszkeséggel töltötte el a kolozsvári diákokról szóló hír. Tudtam, hogy abban a jelentkezésben mélygyökerű, igaz érzések nyilatkoztak meg. Hiszen diákéveimet én is ott töltöttem a négyszázéves almamater kebelén s Erdély rabságának első tíz esztendejében, amíg a hatalom el nem tiltott tőle, tanára voltam a kollégiumnak.

Az emlékek hosszú sorát ébresztette föl lelkemben a kolozsvári hír.

Tizennyolc őszen, a szörnyű bukás és kábultság első hónapjaiban nem tudtuk az iskolát megnyitani. Az új esztendő végre összehozta diákjainkat, megkezdhattuk a tanítást.

Akkor már súlyos tilalmak nehezedtek a magyar iskolákra. A magyar történelem tanítását ki kellett törölnünk az órarendből. Én voltam a történelem tanára, engem bízott meg az igazgatóság, hogy tervezetet csináljak: hogyan töltsük ki a magyar történelem óráit az ókor és a népvándorlás ismertetésével?

Tervezetem kielégítette az igazgatóságot, de nem a tanítványokat. Egyre hevesebben kértek és biztattak, hogy csak beszéljek nekik a magyar történelemről, hiszen a tanteremben magunk között vagyunk, senki sem fog elárulni. Végül indítványt tettem nekik.

— Értsétek meg, iskolánk fönnmaradását veszélyeztetnők a tilalom megszegésével. Ám, ha szívesen veszítek, az órák végén elmondom a kollégium történetének néhány érdekes eseményét. Ezt nem tiltották meg!

A diákok kapva-kaptak ajánlatomon. Az ókori történelem leple alatt tehát időnként a kollégium multjának megbeszélésére tértünk. Felújítottuk Bocskay István fejedelem emlékét, aki nagyon szerette iskolánkat, s ezt a diákság azzal köszönte meg, hogy halottas kocsiját fátyol menetben, gyászénekekkel kísérte ki Kolozsvár határából.

Aztán a senior egykori feljegyzései nyomán elmulatunk rajta, hogy iskolánk diákjai Bethlen Gábor kolozsvári menyegzőjének fényét hogyan igyekeztek színdarab előadásával emelni!

A kurucokról szóló seniori följegyzésekkel tüzetesebben foglalkoztunk. Abban az időben, ugymint 1704-ben, Kolozsvárt császári csapatok szállták meg. A magas kőfalak mögé huzódva védekeztek a kurucok ostroma ellen. Nagy szorongásban voltak, kegyetlen szigorúsággal ellenőrizték a magyar lakosság magatartását. Ám diákjaink kijátszták az öröket, nyaktörő veszedelmek közt átszökdöstek a kőfalon s leglelkesebb vitézei lettek a nagyságos fejedelemnek.

Hát a negyvennyolcas események? A kolozsvári országgyűlés habozva tárgyalgatta az Unio kérdését. A legkétségesebb napokon Udvarhelyszékről harminc szekéren székelyek dübörögtek be a város piacára. Az Űnió ügyét akarták dülőre juttatni. Nosza, fölserkentek a kollégium diákjai s a székely küldöttség mellé áliva, olyan heves tüntetéseket rendeztek, hogy a legaulikusabb főrendek sem merték tovább ellenezni az Uniot. És a tüntető diákok nemsokára Bem vörössapkás zászlóaljának lettek hősei, vagy szülőföldjükön, Gábor Áron oldalán hadakoztak a magyar szabadságért.

Igy idézgettük hétről-hétre a mult emlékeit. Közben tavaszi szellők kezdtek fujdogálni, március is beköszöntött.

Egy napon ünnepélyes csend fogadott, amikor beléptem a tanterembe.

A hetes a hiányzókat jelentette.

Számosan hiányoztak: az osztály legkiválóbb tanulói! A jelentésből csakhamar kitünt, azon az éjszaka fölkerelkedtek és az akkori fronton át elindultak Debrecenbe, hogy a Székely Hadosztály toborzó bizottsága előtt katonáknak jelentkezzenek.

— Azt izenik a tanár úrnak, hogy méltóak akarnak lenni a kollégium multjához! — mondotta a hetes.

Méltóak is lettek, a kollégium büszkeséggel tarthatja számon neveiket.

Változtak az idők: az idei márciust már szabad hazában ünnepelte meg az öreg kollégium diáksága. Az ünnepi érzésnek legszebb megnyilatkozása volt, hogy a kuruc és vörössapkás ősök utódai önkéntesen soroztatták be magukat a mai magyar szabadságharc katonáinak.

— Más idők, de ugyanaz a hősi magyar lélek! — büszkélkedem magamban, mikor rájuk gondolok.

Kolozsvár

Gyallay Domokos

1943. Újév küszöbén állunk. Magunkban mérleget készítünk a mult év eredményeiről, s a tervezgetés színes szálaít szövögetjük az új esztendőre. Mit is tervezhetnénk, hisz körülöttünk reng az egész világ, s a terv talán csak álom marad örökre. Szívünk mélyén mégis ott csírázik a gondolat: Jó lenne minden egyes székely unitárius asszonyt egy nagy közösségi munkára összefogni akkor, amikor katonáink a legszentebb közösségért: a szabad, magyar hazáért küzdenek.

Álmodozásunkból a telefon berregése riaszt föl. Egyházunk vezetősége közli, hogy a harctéren küzdő honvédek részére hősákra van szükség. Nagy öröm árad el szívemben: ime, megkaptuk a legnagyobb újévi ajándékát: a *közösségért* vállalt munkát. Érdeklődnek, megnyit tudnának a kolozsvári unitárius asszonyok egy hónap alatt előteremteni? „Ugy gondolom, legalább százat” — mondom szemrebbenés nélkül. Igéretem után magam is megdöbbenek, vajjon eleget tudunk-e tenni igéretemnek? A háztájakon fogytán a régi ruhanemű, mert az utóbbi években gyűjtést-gyűjtés követett. Új anyag alig van az üzletekben megfelelő, s ami van, az nagyon drága, szinte megfizethetetlen.

Vidékre is kimentek a felhívások az egyház részéről, egy-egy városból, faluból 10—14 darabot kérve. Szólít bennünket a kötelesség, s teljes erőnkkel belekezdünk a munkába. Zimankós hidegben kezdtük meg a gyűjtést. 24°-ot mutatott a hőmérő. Térdig érő hó fedte a Szamos melletti útakat. Jól esett arcunknak a nagy hideg, mert arra gondoltunk, legalább ennyi sorsközösségünk legyen hős honvédekkel. Utunkkal és munkánkkal enyhíteni tudjuk az ő szenvedésüket, melyet férfias elszántsággal küzdenek végig. A kezdet jónak ígérkezett. Még a legsze-

gényebb házakban is kész hősákkal fogadtak, s nagy zsák tollal toldották meg adományukat. Többen 4, sőt 6 darabot is ígértek. Olyan ház egy sem akadt, ahol legalább egyet ne vállaltak volna, vagy a reávalót.

Anyaggyűjtés után megkezdődött a varrás. Az egész nőegyleti helyiség élettől, munkától pezseg. A város legtávolabb eső részéből, a csipős januári hidegtől és munkavágytól kipirult arccal érkeznek az asszonyok. A csillogó szemek mélyén egy néma kérdés: Van-e elég anyag? Csattog az olló, zakatolnak a varrógépek. Egyik-másik szab, hol új anyagból, hol összetoldva, ahogy lehet. A többiek tollal töltik meg a tokokat, tüzdelnek, kézzel varrva galandot, gombokat erősítve a hősákokra. Napnap után folyt a munka, sokszor csak a nyolc órai sötétítéskor tértünk haza. Nagy volt az öröm, mikor az elsők elkészültek. Szívszorongva lestük közben, mit hoz a posta. Az első csomag Sepsiszentkirályról érkezett. Szép új flanelből készített hősákok, s himzett, piros betűkkel jelzés rajtuk. Annyira tetszett mindnyájunknak, hogy egy-két nap leforgása alatt 180 hősákra himeztük a cimkéket. Firtosvároljai, székelykeresztúri, nagyajtai, szentgericei, homoródszentpáli, szentpéteri, kolozsvári stb. Unitárius Nők Szövetsége. Az volt az elgondolásunk: Jól fog esni honvédeinknek, ha látják, melyik faluból vagy városból kapták a hősákokot. Talán valamelyiknek épen szülőfalujából származik a küldemény. Több vidéki csomagban üzenet volt katonáinknak: „Isten óvjon drága honvéd” — „A jó Isten vezéreljen”. Egy-egy nyaksál, érmelegítő, talpmelegítő, báránybőrkuksma volt mellékelve. Nem csak a kért hősákokat készítették el asszonytestvéreink, hanem adtak, amit szívük diktált. Némelyik nap annyi kész hősák gyült egybe, hogy csaknem a mennyezetig tornyosodtak már. Nemcsak 10—14 darab érkezett a kisebb egyházközségekből, hanem 20—30—60, sőt 100 darab is. Ez mutatja székely asszonyaink gyors cselekvőképességét és segíteni akarását. Mi kolozsváriak, sem maradtunk a beígért 100 darab hősáknál, hanem kétszerannyit készítettünk. Az irisztelepi munkásasszonyok 300-ra egészítették ki munkánkat.

Négy alkalommal szállítottunk a Vöröskereszt Egy-
letnek kocsiderékkal hősákokat. A második küldemé-
nyért ők küldtek ki katonákat lovasszekérrel. Kis diákok
segítettek nem egyszer a berakodásnál. Letették iskolás-
könyveiket, s örömmel láttak neki a munkának. Egyik-
másik büszkén mondotta: „Az én édesanyám is vörös-
keresztes”. A négy szállítmány 1433 darabot eredménye-
zett, 64 unitárius nőegylet áldozatkész asszonyainak mun-
kájaként. Az unitárius székely asszonyok helyálltak itt-
honi őrhelyeiken. A darócból, meleg flanellből készült
sok-sok hősák mindmegannyi üzenet a mi hős honvé-
deinknek: „*Büszkék vagyunk reátok!*”

Féltő, anyai szívek küldik fohászukat a Mindenható-
hoz „Óvjon, védjen Benneteket, s dicsőséggel vezéreljen
vissza áldott családi tüzhelyeitekhez, értünk küzdő drága
honvédeinket”.

Kolozsvár

vitéz Nyiredy Gézáné

LŐSZERRAKTÁRBÓL TEMPLOM

Pestszentlőrincen az Állami Lakótelepen akkor lett egy lőszerraktárból unitárius templom, amikor a roppant sötét szovjetföldön sok-sok templomot raktárrá minősítették.

A trianoni lidércjárás után az ottan elterülő homoktengeren a kátránytetős barak-épületek kiélték háborúidei hivatásukat. Veszedelmes méhükből kiürült a lőszer. Holtvágányok kanyargós ölén egymásmellé félénkülve kötöttek ki a menekülő élet bizonytalanságának oázisain a vasúti teherkocsik, melyek mind egy-egy otthonát vesztett magyar család új hajlékát jelentették. A kábultságból lassan magához térő ország vérkeringése lassan megindul és a holtvágányok szerelvényeit rendre bekapcsolja az országépítés alkotó ütemébe. Így a menekültek az ideiglenes szállásaikról áttelepülnek a hirtelen lakássá hevenyészett raktárépületekbe.

Így lett a lőszertelepből lakótelep.

Isten mindenütt ott van. Legközelebb mégis ott van, ahol az emberek laknak. S ha már mi hajlékhoz jutotunk. Istennek is építettünk hajlékot. Természetesen nem volt más megoldás. Miként magunknak, Istennek is lőszerraktárból építettünk hajlékot. S talán az egészben nem is az a legérdekesebb, hogy lőszerraktárból építettük, hanem az, ahogy építettük.

A mostoha magyar sors trianonutáni rozoga szeke-rén mi Erdélyből kerültünk erre a telepre. Mindössze alig hatvan család. Sok ezer menekült tengernyi kínja, szenvedése, összetört reménye, megrendült hite mellett kevesen voltunk ahhoz, hogy valakinek is különösképen fájt volna a sorsunk. De közülünk minden család egy-egy falut képviselt Erdélyből . . . Kis székely falvak a kanyargó völgyek ölén . . . Fehér templomok a temetőker-

tek szélén . . . Még a hétköznapok csak elteltek valahogy a változott életbe való belehelyezkedés nap-nap után megújuló problémáival. Éjszakánként meg álmainkban hazajártunk felfrissülni. De menekült életünk minden keserősége előntötte a lelkünket, ha jött a vasárnap és ha jöttek az áldott ünnepnapok. Ilyenkor a keleti szél felénk hozta szülőfalunk tornyából a harang hívogatását. Lelkünk előtt megelevenedett emlékeink legszentebb képe, melyből mi végzetszerűen kiszakadtunk . . . ismerőseinknek a templom felé hullámozó színes csoportja . . .

A templom utáni vágy a kevesek lelkében is épen olyan szent és életet követel, mintha ezrek, vagy épen milliók tüntetnének is mellette. Ez a lelki törvényszerűség sugárzott ki itt a hatvan székely család hatványozottan nagy szegénységéből és templommá sarjadt Istenben bízó hitünk csodatevő erején.

Közel tizenöt esztendőn keresztül tervezgettünk, gyűjtöttünk támogatásra szoruló életünk könnyes ugarföldjén. Ezalatt egy kulturházzá előléptetett barak nedves termébe jártunk istentiszteleteinkre s ott tartottuk időnként családi összejöveteleinket. Imáinkban és szórakozásainkban mindig ugyanazt az álmod szövegettük, a templomépítés szivárványszínű tarka képét. Könnyű úgy templomot építeni, ha összegyűjtött pénzünk fedezi a költségvetés végösszegét. De melyik gyülekezet fogna hozzá a templomépítéshez, ha a szükséges összegnek még egytizedével se rendelkezik. Mi pedig úgy kezdtük az építkezést.

Mikor presbitériumunk vonatkozó határozatát jóváhagyás végett egyházi főhatóságunk elé terjesztettem, 19.000 pengő költségelőirányzatból alig 1800 pengő állott rendelkezésünkre. Természetesen az építéskezéséhez az engedélyt nem kaptuk meg. Viszont mi már nem várhattunk tovább. A gyülekezet lelkében feszülő erők ismeretében bejelentettem, hogy engedély nélkül is kezdjük az építkezést. Szent lázadás! Láttára a bölcsek bolondnak neveztek engem is és a templom vágyát lelkében tovább nem bíró gyülekezetet is. Anyagi fedezet hiányában évekig félbemaradhat az épület. Ki vállalja a felelősséget? Azok vállalták, akiknek mindenáron kellett a tem-

plom! Nagy felelősség volt. De a gyülekezet akarta. És Isten segítette. A belügyminisztérium átengedett egy 10x10 méteres barakképületet templomcélra. Máthé Géza építészmérnök testvérünk díjtalanul elkészítette a terveket. A többi elvégezte a gyülekezet. Gyönyörű munka volt. Azzal kezdtük, hogy az egyik szomszédos gyár területén megvettünk egy összedült műhely épületet, mely a gyár terjeszkedési terveinek útjában állott. Ideadták 200 pengőért. Mi ingyenes közmunkával kitermeltünk belőle 45.000 darab nagyméretű téglát és leszállítottuk a nekünk átengedett kis épület mellé. Ekkor már emberi erő többé fel nem tarthatta volna templomépítési terveinket.

Ami ezután következett, az a hatvan székely család csodátérő legendája volt. Mintha életünkben Istenországba feszítette volna hatalmas erőit. Megcsattogtatta fenséges szárnyait a lelkesedés. A lassan ébresztgetett öntudat kiosztotta a munka eszközét kicsinynek és nagynak. Kezdetét vette az egyik legszebb istentisztelet . . . Suhanak az ásók a drága magyar földben. Csattog a kalapács. Sikolt a fűrész. Pattognak a fehér mészszemecskék a vízben. Kézből-kézbe röpülnek a téglák. Formálódnak a gerendák. Nőnek a vastraverzek. És ezt az imádságos igyekezetet templomi egységbe fogja össze egy megértet gondolat: Amit az építő munkából a hivek végeznek el, az nem kerül pénzbe! És ettől kezdve a nyugdíjas emberek mintha megfiatalodnának, reggeltől estig dolgoznak. Kenyérkereső napi munkájukból a többiek nem családjukhoz, hanem az épülő templomhoz sietnek, hogy naponta néhány órát ők is dolgozzanak. Aki teheti, most veszi ki szabadságát, mert az osztályrészét mindenki hordozni akarja. A legkisebb érből is összepatakzik az élet minden csepp ereje egy hatalmas szent szándék égfeléemelkedő, kézzelfogható valóságába. A legszentebb élmény ez, a benne résztvevő számára. Látni azt, hogy a kis egyházközség minden tagja a megpattanásig feszült odaadással és valami leírhatatlan szent vágyódással napestig dolgozik és velük együtt Isten iránti alázatos hállával reámosolyogni minden egyes fölrakott téglára, érezni fokról-fokra a beteljesülés örömét. Fölér ez a leg-

szébb prédikáció megnyugtató ajándékával is. Költségvetésünk tételeit így dolgoztuk le anyagi erőink színvonalára. És a közös munkában így egyszerre két templomot építettünk. Azt az égfelé emelkedő drága épületet, amely hajlékot adott zsoltárainknak és imádságainknak és egy lelkiépületet is, amely belül lakozik a falak között és élettől tölti meg, áldozatkész és alázatos emberi élettől az Istenházát és a templom falain kívül is egységbe fogja össze a gyülekezetet.

Munkanaplónk főbb tételei ezek: Október 3-án alapkövetétel. Február 19-én első istentisztelet a belül kész, de kívül még vakolatlan templomban. Április 16-án megkezdjük a gyülekezeti ház és tanácsterem építését. Június 7-én 1936-ban felszenteljük a teljesen kész templomot és a hozzáépített gyülekezeti házat és tanácstermet.

Az akarat és az Istenben bízó hit szent csodája volt ez, ahogy a lőszerraktárból templomot építettünk. S mindez akkor történt, amikor a szovjet az ötéves tervek kérlelhetetlen kegyetlenségével egymásután fosztotta meg a templomokat szent hivatásuktól, s bennük, elnémult orgonák helyett az állattá alacsonyított milliók véres könnyei árán gyártotta a sztalinorgonákat.

Melyik törekvés volt kedvesebb Istennek? Az-e, amelyik a templomból is lőszerraktárakat csinált, vagy a mienk ez a kevesek szent küzdelme, mely a lőszerraktárból épített templomot?

Ez a mostani háború felel e kérdésre! Nekünk a mi templomunk a benne tartott első istentisztelet óta azt hirdeti, a hitünket erősítgeti: a harcot csak mi nyerhetjük meg!

Pestszentlőrinc

Pethő István

Mint polyvát a szélvihar, úgy szétszórta a szegény székelyt a nagy világban a megélhetés gondja. A hasonlat csak annyiban sántít, hogy nem az értéktelenebbje vágott neki a nagy világnak. Mindenütt találkozol velük.

Azt mondják, hogy Kolumbusz is találkozott egy székely emberrel. Amikor elindult, hogy Amerikát fölfedezze, egy borvizes székely már döcögött visszafelé s ezt mondta neki: az úr pedig egy szikrát se fáradjon tovább, mert Amerikát én már elintéztem!

Valaki egyszer tréfásan turáni zsidónak nevezte a székelyt. A hasonlat azonban itt is sántít. Akárhova vetődik a székely, akármilyen jól menjen is a sora, lelke gyökere otthon marad. Mint galamb a szépfaragású székelykapú galambducába, hazavágyik: meghalni legalább ősei földjén szeretne. Csak a székelyeknek vannak Mikes Kelemenjeik!

„Eridj vödd azt a kicsi évegöt s hozz égy szikra pálinkát nó, az új korcsma ott van a patikától csára”. Ácsok irdatlan nagy kalapácsolása közben ilyen édes hazai hangok ütötték meg egyszer a fületem a Cherbourg-i dokkokban, amíg vártam, hogy az „Aquitania” nevű gőzös Amerikába átvigyen. Figyelni kezdtem, hogy vajjon kitől jó és kinek szól ez a kedves parancs. Csupa idegent láttam magam körül: francia munkások kék zubbonyos egyenruhájában ácsok faragták a készülő hajók bordázatát. Egyszer csak látom, hogy egy pelyhes arcú legényecske lődörög velem szembe. Az üveg a hóna alatt nem is volt olyan kicsi.

— Hova méssz écsém? — szólítám meg.

Reám akasztja két szép kék szemét s elcsodálkozva kérdezi:

— Hát az úrban kit tisztöljek?

Ahajt nagy sebösen én is elmondám neki, hogy ki vagyok, honnan jöttem s hová tartok. Ő pedig erre a többiek felé fordulva elkiáltja vala:

— Mihály bá', sirüljenek hamar mind ide, me' itt van a tiszteletös úr!

Jöttek is úgy haton-heten. Mihálybá' az a nagy bajuszú volt! Bajuszának az egyik ága olyan hegyesre volt felfelé kipederve, mintha az eget akarta volna szurkálgatni mérgében vele, a másik ága pedig lelógott, mintha egy elveszített piculát keresett volna. Biztosan nagyot csalódtak, mikor közelebb jöttek s látták, hogy nem Váry Domit, vagy Zoltán Sándort tisztölhetik bennem. Mert hát homoródmmenti atyafiak valának. De azért szóba álltak velem is és jóízűen eldiskurálgatánk, amint megtudák, hogy kereszturi vagyok. Mihálybá' járt is ott egyszer legénykorában a baromvásáron. Egy csitkót vött vót.

Elkérdőzködtem, hogy hogy kerültek olyan messze, mióta vannak itt, jól keresgetnek-e s felelgettek is rá, ki-ki a maga módja szerint.

— Hej, csak vasárnap ne vóna! — sóhajtott fel az egyik közülük, kinek deresedett már a halántéka.

— Hát ugyanbiza miért ne, — kérdeztem, — akkor legalább pihennek!

— Igön, — válaszolá, — csakhogy akkor igön sokszor jut eszünkbe az asszony, a gyermek s a falu, ami mind otthon maradt.

— Hát templomba járogatnak-e? — kérdeztem.

— Nemigen értjük mi itt a templomot — volt a válasz. — De a multkor itt volt egy ügyes fiatal református pap, Párisból jött ki, de azt mondta, hogy magyarországi. Mi is elmöntünk a templomozásra. Ej, milyen fájin predikációt rittyentött! Szinte mind sírni kezdtünk tőle. Be jó volna, ha egyszer egy unitárius pap is templozna itt nekünk s úgy istenigazából elénekölhetnők, hogy

„Világosság szent Atyja jelenjél meg köztünk”. Meghív-
nök oda a zetelakiakat is, akik itt vannak.

— Dejsze azok pápisták, te Mózsi — monda Mi-
hálybá.

— Az nem baj, nekik se árt a világosság, — volt
reá a válasz.

Megigértem, hogy visszafelé jövet fölkeresem őket s
akkor prédikálok. Máig bánt, hogy ezt az ígéretem nem
tudtam beváltani.

Amerikában jártamban-keltemben egyszer a toledói
unitárius templomba hívtak prédikálni, — angolul! Az
istentisztelet végén két szép fiatal leány jött hozzám. Az
egyik egy pillanatra hátra tekintve, így szólt egy öreg
fejkendős, töpörödött nénikéhez: Come on Nagymama!
Így azután a nagymama is közénk lépett. Kézfogás köz-
ben az egyik ezeket az elismerő szavakat nyilvánítá fe-
lém: nagyon enjoyoltam a sermonját (élveztem a prédi-
kációt). So did I, — mondta rá a másik leány. Láttam,
hogy a leányokkal, akik a szót ísv vitték, vagy vinni
akarták, magyarul nehezen boldogulok s a társalgást így
egészen angolra fordítottuk. Hamarosan kitudódott, hogy
ők igazságszerint magyarok. Az angol ujságból olvasták,
hogy a „First Unitarian Church”-ben prédikálok. Eljöt-
tek, elhozták a nagymamát is, hogy meghallgassanak. A
nagymama ugyan nem sokat érhetett belőle, mert nem-
igen tud angolul. Ők már az Ujhazában születtek. Szü-
lőik fiatal házaskorukban vándoroltak ki. Azután hozták
ki a nagymamát is, aki Kisküküllőben özvegyen maradt.

Az öregasszony a beszélgetésből — úgylátszik —
csak a „Küküllő” szót értette, de azért kezében egy kicsi
kopott könyvet tartva, azonnal közbeszólt: nem tudna a
tiszteletes úr nekem két ilyen imakönyvet keríteni?
Ezeknek a leánykáknak szeretném ajándékba venni. Ha
már beszélgetni nemigen tudunk együtt, legalább imád-
kozni tanulnának meg magyarul! Ezt nem adhatom egyik-
nek se, mert úgy gondoltam, hogy ha már itt kell meg-
haljak, tegyék bé a koporsómba. Hatvanegy esztendővel

ezelőtt én is nagyanyámtól kaptam, — az Isten nyugtassa meg! Még a pap is beléírta a nevit: né!

Nagy örömmel jártam éveken át egyik dunántúli városunkba, ahol időnkint a református templomban tartottunk unitárius istentiszteletet. Eljöttek oda az erdélyiek is jórészt, mind, akik a városon laktak, felekezeti-különbség nélkül. Részükről ez hazafias cselekedetnek számított.

Istentisztelet után a legtöbbször együtt ebédeltünk egy állomásmelletti vendéglőben, hogy addig is, amíg a délutáni vonat Pestre indult, együtt lehessünk s fehér asztal mellett is elbeszélgessünk az elhagyott szülőföldről, templomról, jó ismerősökről, s nó meg vallásunk szépségéről is. Jó hazai ételek kerültek asztalra, akár csak a Hargita alatt: tárkonyos lé, lucskos káposzta, füstölt oldalas és kolbász puliszkával. Csak káposztacikát nem tudtunk soha olyant keríteni, amit csomborral tettek el.

Egy alkalommal a templomtól a vendéglőig egy ügyes fiatalember is velünk jött, egy rozoga biciklit taszigálva maga mellett. A vendéglő előtt pedig elkezdett búcsúzkodni.

— Hát maga nem tart velünk? — kérdeztem.

— Nem tudok, tiszteletes úr — mondá, — mert ezen a rossz szerszámon még huszonhat kilométert kell megtegyek, hogy délután háromra otthon lehessenek. S hézza még terüvel vagyok — s közben egy szép fiatal menyecskére kaccsintott.

Egy-kettőre kiderült a következő dolog: A fiatalember a Nyikómentiről a székely hadosztállyal vetődött volt ki Magyarországra. Sokat hányódott egy rossz katonaköpenyegben erre-arra, míg végre egy pesti úr bétette a Dunántúl egy nagy uradalomba bognárnak. Így azután rögvest jórafordult a dolga. Amikor azonban már oda bátorzkodott volt, hogy megházasodjék, elkezdtek firtatni a vallását. „Unitárius”! Hát a mi lehet? Ő váltig magyarázgatta úgy, ahogy tudta, de a bizalmatlanság nem akart eloszlani. A szívós kitartásnak azonban egyszer mégis

csak meglett az eredménye. A leány szíve hézza húzott. Az apja pedig, az öreg kommenciós cseléd, így okoskodott: unitárius . . . unitárius . . . nem tudom, hogy mi. De azt tudom, hogy Jóska igazlelkű, becsületes legény. Igazlelkű, becsületes embernek pedig a vallása is jó kell, hogy legyen. S így a leány a Jóskáé lett.

Jóska, mielőtt elváltunk volna, megígérte, hogy eljő máskor is az istentiszteletre, hozza az asszonyt is mindig a biciklin. Huszonhat kilométer ide, huszonhat vissza!

S magának is van kedve jönni? — kérdeztem a mosolygó menyecskétől.

Jóska válaszolt helyette: hát már mé' ne volna. Én is elmegyek az ő templomába, hogy segítsek neki imádkozni, ő is eljő az enyimbe, hogy segítsen nekem.

Ugy gondolom, hogy Jóska ezzel az egyetlen mondatnál hasznosabb tanítást adott a magyarnak, mint én hat prédikációval. Segítsünk egymásnak imádkozni!

S még egy eset. Ez már egy nagy alföldi városban történt. A helyi ujságok mindig kiírták, hogy mikor prédikálok. Jöttek az istentiszteletre más vallásúak is. — Sokan kíváncsiságból, de voltak olyanok is, — kiket a szívük hozott. Az unitáriusok el-elhozogatták ismerőseiket, barátait is. És mind úrvacsorát vettek.

Egyszer az istentisztelet után a templom előtt három atyafi között, akik közül egy unitárius, kettő pedig más felekezetű volt, egy ilyenforma beszélgetés folyt le:

— Látod ügye, — mondja az egyik nem unitárius a másiknak — hogy az unitárius vallás és a református között jóformán nincs semmi különbség.

— Hát már hogyne volna — veti közbe az unitárius.

— Hát mi? — kérdezték tőle.

— Az, hogy kimerjük mondani az igazat.

— Mit te?

— Azt, hogy egy az Isten!

— Hát ki mondja, hogy nem egy — kérdezték tőle?

— Hát akkor ne is mondja senki, hát nem mind Egyhez imádkozunk!?

Budapest

dr. Csiki Gábor

Örhelyen szokássá vált, hogy a papot Áron bá' választja, Danibá' házasítja. Ha megürült a szószék, a keblitanács Áronbá't küldte paphallgatóba. Áronbá' a küldetést mindig örömmel vállalta s gyakran hangoztatta:

— Olyan papot hozok, ki „megfelel valóságnak”, — s ha nem, átdicsérem nagyobb eklézsiába, mert sem paptól, sem fejőstehéntől nem szabadulsz meg, ha nem dicséred . . .

Danibá'nak a pap házasságára vonatkozólag voltak eredeti elvei. Minden új papot figyelmeztetett:

— Ide, ebbe a sárfészekbe, hiába hoz finnyás, nyafogó, városi asszonyt, — tiszteletes úr . . . mert, ha magán nem tud segíteni, nyáron, mikor az egész falu feltakarodik a „Láz”-ra szénacsinalni, nincs, aki segítsen neki s nézheti a csillagos eget . . . Itt, ha nincs dolgos kéz, fejére áll a párókia. — Ide csipd-meg-fogd-meg kezű papné kell, mert az idegen hatalom gondoskodott, hogy az unitárius papnak az ekeszarván, a kaszanyelén kérgüljön a tenyere s hogy időzőld palástot, fehérre érett tetejű keménykalapot, a papné pedig foltos cipőt, lyukas keztyűt, pókhálóvá gyérült ruhát s divatjamult kalapot viseljen...

— Az unitárius diák elől minden pálya zárva van, csak a papi nincs. Még az apró eklézsiák is duskálnak a papjelöltekben. A székely akaratát kizsorították a közéletből, az egyházban, a papválasztásoknál dühöngi ki magát s évtizedekre megbénítja az egyház építő munkáját. Ha én nem vagyok, nálunk is tótágast állana az egyház békéje. De én kiválasztottam a jók közül a legjobbat. Így kerüle ide Tisztelendőséged. A püspök úr, látva a szép egyezséget — örömmel nevezte ki, úgy-e, Dani sógor?

— Tiszta igaz — váltja át a szót Dani. Volt is nagy nyüzsgés, mozgás a papköszöntőn. A legények díszkapuval, a leányok zászlóval, a tűzoltók lovas bandériummal tisztelték meg a tiszteletes urat, az asszonyok pedig kálákában „bankét”-ot adának. Nem hiába. Még az idegek is megdicsérik a tiszteletes urat, hogy: „Jó kiadása van, s megtóti a katétrát”.

— Világteremtés óta úgy volt — Dani sógor — veszi át a szót Áron, hogy: „Könnyű eladni, ha jól vettél”. De erre nem lesz szükség, a tiszteletes urat „magunkhoz neveljük”.

— Megházasítjuk — fordítja a szót Dani. — „Im-már vagyunk katétra, s legyen hozzá Katica”. — Az a pirimókos szájú, vén szipirtyó szakácsné összemelegedik a harangozónéval s mind kihordják köténnyel, mit béhor-dunk szekérrel, ha nem hoz „szemet” a párókiára”. — A tegnap is látám, egy véka lisztet suvasztanak kifelé. — Így hőkre megy a gazdaság — tiszteletes úr.

— Lesz papné is a maga idején, — atyámfia — felel a pap. — Előbb azonban a „kiszemeltem” el kell végezze az egyetemet.

— Az keresztül néz a maga fején — tiszteletes úr — pattan fel Danibá' s mégse tanul meg sárt gyúrni, csirkét kóttetni, malacot nevelni, tehenet fejni, szőni, fonni, szabni, varrni. Ezt pedig az őrhelyi papnénak tudni kell, különben felkopik az álla.

— Bizony ott magasabb tudományokat tanul.

— Abból itt nem él meg — tiszteletes úr — mert itt tejjel, puliszkával, túróval, tojással, hússal és kenyérral élünk, de csak úgy, ha megtermeljük. Itt nincs bolt, mézárszék. Mindenki a maga mézárósa — még a pap is — ha élni akar . . .

— S maga kit ajánlana papnénak — Danibá'?

— Nem lehet azt ilyen hirtelen megmondani — tiszteletes úr — rágódni kell rajta, mint a kecske az ágon. Ezelőtt tisztázni való volna . . . — Eddig a papi birtokot Áron sógorral bírtuk, „kit” felibe, „kit” harmadába. Rendbehoztuk s nem a „nyúlak futják”, mint némely belsőemberét. A földnek „gazda” kell. Ezután is

gazdái lennének, hogy a termésnek „legyen látatja”. Mit véleményez a tiszteletes úr?

— Folytassák, ahol elhagyták — felel a pap. — Térjünk vissza a tárgyra. Kit ajánl papnénak — Danibá’?

— Hm, nagy bogba koccintá a fejszét — tiszteletes úr — de megmondom, ha megfejtí a találós kérdést. Maga sok iskolát kijárt, teli van magas és mély tudományokkal, mondja meg: „A pap feleségestől s a mester leányostól, hány személy?”

A pap gondolkodás nélkül mondotta:

— A pap feleségestől kettő, a mester leányostól szintén kettő; kettő meg kettő, az négy . . .

— Nem annyi — tiszteletes úr — mosolygott Danibá’, hanem három, mert a pap felesége: a mester leánya . . .

A pap elpirult az agyafúrt székelv rászédésén s elgondolta: ez az egyszerű székelv, ki a falusi iskolát úgy járta ki, hogy ősszel pipét őrzött, télen lábbelihiány miatt mulasztott, tavasszal pedig borozdolt, túljárt az egyetemeket végzett, tudós eszén.

Ennek a székelvnek sok élettapasztalata van, mi nincs könyvbe írva, hanem örökségként száll apáról fiúra, fiúról unokára. Ez az élettapasztalat élteti, védi a sorscsapásoktól s tartja meg századok viharai közt . . . Másnap megkérte a mester leányát . . .

Áron s Dani minden vetéskor eljártak a paphoz vetőmagért. Egy hold földbe tíz véka vetőmagot követeltek. A papné többször megjegyezte:

— Apámtól tudom: hogy egy hold földbe nyolc véka vetőmag kell.

Áron sohasem maradt adós a válasszal:

— A föld megkívánja a magáét — tiszteletes asszony. A földtől nem lehet meghúzni a magot. Nem terem, ha nem vetnek belé. Csak úgy ad, ha te is adsz . . . „Az asszony pedig maradjon a fakanál mellett s ne avatkozzék a férfiak dolgába”.

Ez a férfibölcselet a papnak is tetszett s Áronnak adott igazat. A vetőmagmaradék pedig sohasem tért vissza a párókiára, hanem a szántószekéren, a széna s a

szokmány alatt, a pap kapuja előtt, vígan sétált el hol az Áron, hol a Dani portájára . . .

Áron négyszemközt többször megjegyezte Daninak:

— Ládd-e, sógor, ez a pap papnak: pap; embernek is: ember, — de gazdának: nem gazda . . .

Terményt elosztani lehetőleg a papot hívták. Ha észrevették, hogy a pap a szénából a nagyobb boglyát választja, abba rakták a széna kórósát, sátását, s mégis örült mindkét fél: a pap a nagyobb boglyának, a felesek a finomabb szénának.

A felibe művelt kalongyák osztásánál Áron tartotta a régi rendet:

Egyet rakunk a papnak, egyet hagyunk magunknak. Ez így dukál. Azt azonban csak Danival ketten tudták, hogy a papnak osztott kalongyákban 21 kéve, az övékben 26 volt . . .

Pityóka ásáskor Áron ráförmedt a papnéra:

— Adjon zsákot — tiszteletes asszony — a pityókának zsák kell . . .

Azt azonban sohasem mondta, hogy a „zsákbamacska” úgy van, hogy a pap zsákjában a pityóka aprója, a felesekében a nagyja van . . . Nekik a pap annyira „megfelelt a valóságnak”, hogy nem dicsérték idegeneknek, nehogy elkapja valamelyik nagyobb eklézsia. S ha mégis akadt papkérő, annak beadták:

— Ez a pap „egy pálcával jött ide” s nézz oda, most lova, tehene van: „meggazdagodott a szövetkezetekből”.

Bezzeg nem vitték el a papot. Ők tovább vérszipózták . . .

Egyik nyáron a püspök külföldi tanulmányútra küldte a papot. A gazdaság a papné kezébe került. Azzal kezdődött az „asszonygazdaság”, hogy a felesek a pityókának nem kaptak zsákot. Ebben az esztendőben a pityókának a nagyja is kétfelé oszlott . . .

A kalongya osztás rendjét a papné így változtatta:

— Egyet hagyunk, egyet rakunk . . .

A 26 kévés kalongyák helyett a 21-esek maradtak Áronéknak. A harmados kukoricaosztás régi rendje így fordult:

„Egyet rakunk, egyet hagyunk” helyett: „Kettőt rakunk s egyet hagyunk”. A felesek által önmaguknak készített, nagyobb csomó „illetékes” helyre került . . . Őrhelyen papnak ilyen termése régóta nem volt.

A tiszteletes úr, hogy a néppel megkedveltesse, bőtermő, újfajta búzákat rendelt. Ezeket a nép mindjárt elkeresztelte a saját szájaíze szerint: egyiket eleintermő „Csékász” búzának, a másikat hólyagos szemű „Konoki”-nak. S hogy senki ne hibáztassa, a papi birtokon, a feleseivel akarta kipróbálni. Áronbá’ azonban konokul ragaszkodott a régi fajta, „honi” búzához, anélkül, hogy az újat ismerte volna. Csak úgy vetette el, hogy a pap felelősséget és kátérítést vállalt. Azt sem akarta megérteni, hogy az újfajta búza két-három héttel előbb érik a „honi”-nál, pedig a papné figyelmeztette rá. Áronbá’ szokása szerint kivágta magát:

— Az aratás Jakab napkor kezdődik tiszteletes asszony. — Nem kacagtatom magam a faluval. Ha egyedül kiállok aratni, azt hiszik, madárijesztő van a pap búzájában.

— Értse meg — Áronbá’ — magyarázta a papné — az újfajta búza korábban érik a „honi” búzánál . . .

— Engem asszony ne tanítson! Nem vagyok mai kakóca. Nem ma aratok először. Tudom, mit ér „az asszonygazdaság” . . .

Dani hajlott a szép szóra s idejében aratott. Áron bevárta, míg mindenki arat. Akkor azonban belátta, hogy: „A papné mondott valamit”, mert túlrejt a búza, megbarnult a szalma, szakadt a fej, pergett a szem . . .

Hordáskor senki sem törődött azzal, hogy a papné külön rakatja az Áron s külön a Dani búzáját. Azt azonban többen látták, hogy csépléskor külön zsákba tölteti az Áronét s külön zsákba a Daniét.

A nevezetessé vált, emlékezetes, cséplési kalákán sokan voltak. Ott voltak a keblitanácsosok a gondnokkal, az előljárók a bíróval. A kaláka: kölcsönkenyéradósság, miért a székelyföldön fizetés nem jár, csupán egy kis eszem-iszom a munka után. A papné gondoskodott, hogy étlen-szomjan ne maradjon senki. Italozás alatt sok szó

esik, de leveskanalazás alatt halotti csend ereszkedik az asztalra, mit legtovább a kanalak pengése s a leves hörpölése zavar meg. A tiszteletes asszony felhasználva a mély csendet, két, búzával telt tányért tett az asztal végére, mintha valami cséplési szertartást akarna végezni s odaszólt a kalákásoknak:

— Felkérem a tisztelt asztalvendégséget, állapítsa meg, ki a legtapasztaltabb gazda a társaságban?

A válasz gyors és egyhangú volt:

— Áronbá'.

Akkor a tiszteletes asszony a két tányér búzára mutatott s így szólt:

— Egy városi barátunk felkért, hogy vegyünk neki kenyérmagot. Két ajánlatot kaptunk. Egyik ajánlott búza a bal, másik a jobb tányérban van. Felkérem Áronbá'-t, mint legjobb szakértőt, vizsgálja meg a búzákat s mondjon véleményt; melyiket ajánljuk nyugodt lélekkel megvételre?

Áronbá' — mint akit nagy tisztesség ért — önbecsének tudatával lépett a tányérokhoz s szakértői mivoltának teljes komolyságával markolt rendre a búzamin-tákba s azokat egymásután bal tenyerébe helyezve, jobb mutató ujjával nagy szakértelemmel vizsgálta meg. S hogy a hatás, a csattanó nagyobb legyen, vizsgálat után mélyen elgondolkozott s hosszú, hangtalan szünet után a bölcs határozottságával mondotta:

— A vak is láthatja, a bolond is megállapíthatja, hogy a bal tányérban lábon aszott, színtelen, túlrett búza van, minek erőtlen tésztaja s porlós belű kenyere lesz; a jobb tányérban idején aratott, piros, acélosszemű búza van, miből szijjas tészta, foszlós belű, jó kenyér lesz. Ezért a jobb tányérban lévő búzát ajánlom...

A kalákások tágranyitott, várakozó szemmel lesték a papné szavait.

— A bal tányérban levő búzát, a mai napon, szemükláttára, az Áronbá' által aratott búzából csépeztük, a jobb tányérban levőt pedig a Danibá'-éból.

Áronbá'-nak leesett az álla, elnémult a szólása s megmeredve állott a társaság előtt, mint egy nem siker-

rült kőszobor . . . A társaság tagjai pedig a kacagást visszafojtva, mosolyogva verték tenyerüket hol a térdük-höz, hol a tarkójukhoz.

Dani, mint aki kimaradt a játékból, nem állhatá meg, hogy oda ne szóljon Áronnak:

— Látod-e, sógor, ilyen az „asszonygazdaság” . . .

Áron azóta dicséri a papéket, hátha átdicsérhetné valamelyik jobb eklézsiába . . .

Homoródszentpál

Pálffy Ákos

Egyet se kerüljessük, se ne szépítgessük a dolgot. Mondjuk meg tisztán: Dani bá' itkányos ember volt.

Hiszen ez magában nem is lett volna halálos vétek. Lám, a biblia is azt tartja: Isten a szőlőnek nedvét a szívnek vidámítására rendelé. Nagyobb baj volt az, hogy Daninál a szívnek vidámulása a lábnek holmi félreka-landozásával volt egybeköttetésbe. Nem hiába szokta dudolgatni megkedvesedett állapotában: „Sírok, nem lelem helyemet; Istenem, mi lelt engemet?!” Ő csakugyan ilyenkor „nem lelte helyét”. Merőt jött-ment, mint az ördög motollája, sok mulatságot szerezve a népeknek faluszer-terte talpraesett mókáival s furcsa cselekedeteivel.

Azonban szerzett némelykor bosszuságot is. Hiába no, a tréfát sem minden ember érti egyformán. Ott van mindjárt a pap. Annak az ablakán egy csattogó hideg hajnalban bekopogtat Dani.

— Eresszen be hamar, tiszteletes úr! Baj van.

A pap azt hiszi, beteghez hívják ilyen szorgosan. Izibe fölkel, kap magára valamit s ajtót nyit.

— Jó reggelt adjon Isten, tiszteletes úr! — köszön be Dani, — csak azért valék bátor háborgatni, hogy valami szép eladó csütör-fáim (szerszám-fák), volnának. Nem venne belőle a tiszteletes úr?

— Jaj, hogy a tűz langja vessen föl a csütörfáiddal együtt! — förmed a pap Danira éktelen indulattal. — Hát te ezért zavarod föl az embert éjszakai nyugalmából? Kitakarodj a házamból, te részeges korsó!

— Nono! — mondja Dani elpusztíthatatlan nyugalommal. — Nem jó olyan nagy helyt járni. Ha nem kell a csütörfám, hát nem kell s aval annyi. Azért még nem szükség a becsületes embert ilyen nyersen megcáfolni.

Megyek én immár magamtól is, nem kell engem küldeni. Csendes nyugodalmat kívánok.

— Kívánj a nemzetségednek! — kiáltja haraggal a pap, — az enyémet ugyan elrontád.

Dani a küszöbről nagy elszánással fordul vissza:

— No hát ne féljen tiszteles úr, nem háborgatom többet a nyugodalmában.

Ettől fogva a pappal haragot tartott. Hát hogylene? Így megcáfolni, kikergetni a házból, mint egy utolsó cselédet, őt a presbitert, az egész béradó gazdát! Hát ki tartja a másikat? A pap őt, vagy ő a papot? Ha az úton látta is, messzire elkerülte. Templomba nem ment, még úrvacsoravételkor se. Még a bért is mástól küldte be.

A pap azonban nem igen ért rá törődni a Dani haragjával. Éppen elég gondja volt az Úr jámborabb juhainak pásztorolásával.

És a hűséges pásztor meg is kapta a maga jutalmát: hivei éltek-haltak érte, kartársai szerették, fölebbvalói nagyra becsülték. Mindezeknek következtében pár évre a mondottam eset után esperestnek választották. A hivek nagy gyönyörűséggel és büszkeséggel köszöntgették a „tisztelendő esperest urat”.

Időközben a Dani haragja is jócskán lelohadt. A pap nagy tisztességre jutásakor pedig végképpen elpárologott. Nagy kedve lett volna már megbékélni vele. De hogy s mint ejtse módját? Odamenjen s meginstálja szépen? Azt Dani nem cselekszi. Arra hágó van.

Sok tusakodás, vátahotázás után egy szép nap mégis csak beállít a parókiára és szorgos kalapforgatások közt elkezdegeli:

— Tisztelendő esperest úr, egy kéréssel búsítanám, ha meg nem haragudnék.

— No, csak ki vele bátran, Dani, — biztatja az istenes ember.

— Valami két esztendeje összezándorodtam a papommal. Attól fogvást haragban vagyunk. Arra kérném a tisztelendő esperest urat, békítsen ki a papommal!

Az eperest jóságos arcáján derüs vidámság ragyog föl. Kezet ad Daninak s ezt mondja:

— Jól van, Dani. Az esperest ezennel hivatalosan megrendeli a papodnak, hogy veled megbékéeljék. Aztán van-e még azokból a szép csütörfáidból. Venni szeretnék belőlük egy párat.

Kolozsvár

Márkos Albert